

# WAAROM NEPNIEUWS NIET ALLEEN JURIDISCH EN TECHNOLOGISCH BESTREDEN KAN WORDEN: PLEIDOOI VOOR EEN EDUCATIEVE AANPAK

Eugène Loos\*

Nepnieuws raakt ons allemaal. Toegang tot betrouwbare digitale informatie kan worden gezien als een zogenaamd *primary good* en is voor alle burgers van levensbelang. Door de snelle opkomst van sociale media wordt nepnieuws in toenemende mate een groot maatschappelijk probleem. Dit artikel toont aan waarom het niet voldoende is om nepnieuws met juridische en technologische middelen te bestrijden, en pleit voor een educatieve aanpak.

## 1 Inleiding<sup>1</sup>

Bestuurskundige Jorrit de Jong en politicoloog Gowher Rizvi stellen dat democratieën worden beoordeeld aan de hand van de vraag of burgers gelijke toegang hebben tot openbare diensten, economische kansen, justitie en deelname aan het democratische proces.<sup>2</sup> Anno 2023 kunnen we daar het recht van burgers aan toevoegen om toegang te hebben tot betrouwbare digitale informatie.<sup>3</sup> Dit kan als een *primary good* worden beschouwd.<sup>4</sup> Er zou zelfs gesteld kunnen worden dat het recht op toegang tot informatie voor burgers beschouwd moet worden als een basisrecht van alle burgers, vergelijkbaar met de klassieke (mensen)rechten.<sup>5</sup> Kortom, of het nu gaat om de standpunten van politieke partijen, de kwaliteit van bepaalde producten en diensten, het boeken van een mooie vakantie, de kwaliteit van een restaurant, het vinden van een goede zorgverzekeraar of maatregelen om zich zoveel mogelijk te beschermen tegen een virus als corona, toegang tot digitale informatie is van het grootste belang.

In ons medialandschap speelt nepnieuws – gedefinieerd als elke vorm van misleidende informatie die ten onrechte als accuraat kan worden beschouwd, ongeacht de mecha-

nismen die tot de verspreiding ervan hebben geleid<sup>6</sup> – een steeds grotere rol. Nepnieuws wordt tegenwoordig uiteraard niet alleen via teksten verspreid, maar er worden ook afbeeldingen en (deepfake-)video's ingezet om onwaarheden te verspreiden.

## In ons medialandschap speelt nepnieuws een steeds grotere rol

Nepnieuws is van alle tijden.<sup>7</sup> Zo antwoordde de bekende Nederlandse viroloog Ab Osterhaus op de vraag van een journalist of complotdenkers nieuw zijn of dat mensen ten tijde van de Mexicaanse griep ook al bang waren om met het vaccin een nanochip van Bill Gates in hun hoofd geïmplant te krijgen:

‘Wat betreft vaccinaties gaan die complottheorieën al terug naar de 18de eeuw, toen de Britse arts Edward Jenner het eerste vaccin (tegen de pokken) uitvond. De spotprenten uit die tijd zijn fantastisch, daarop zie je Jenner iemand vaccineren met eromheen allemaal gevaccineerde mensen waar koeienoren en koeienledematen uit groeien.’<sup>8</sup>

\* Dr. E.F. Loos is als *associate professor* verbonden aan het departement bestuurs- en organisatiewetenschap van de Universiteit Utrecht.

- 1 Voor dit artikel heeft de auteur gebruikgemaakt van informatie uit de toolkit op zijn website ‘Stop corona nepnieuws’, [www.stopcoronafakenews.com](http://www.stopcoronafakenews.com).
- 2 J. de Jong & G. Rizvi, *The State of Access: Success and Failure of Democracies to Create Equal Opportunities*, Washington, DC: Brookings Institution Press 2009.
- 3 European Commission, ‘Digital Education Action Plan – Action 7’, <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan/action-7>.
- 4 J. Rawls, *A theory of justice*, Cambridge, MA/Londen: Belknap Press of Harvard University Press 1971; J. Rawls, *Political liberalism*, New York: Columbia University Press 1993.
- 5 M.A.P. Bovens & E.F. Loos, ‘The digital constitutional state: democracy and law in the information society’, *Information Polity* (7) 2002, afl. 4, p. 185-197; M.A.P. Bovens, *De digitale republiek: Democratie en rechtsstaat in de informatie-maatschappij*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2003. P. Sturges & A. Gasting, ‘Information literacy as a human right’, *Libri* (60) 2010, afl. 3, p. 195-202.
- 6 E.-A. Dumitru, L. Ivan & E. Loos, ‘A Generational Approach to Fight Fake News: In Search of Effective Media Literacy Training and Interventions’, in: Q. Gao & J. Zhou (red.), *Human Aspects of IT for the Aged Population. Technology in Everyday Living. 8th International Conference, ITAP 2022, Held as Part of the 24th HCI International Conference, HCII 2022, Virtual Event, June 26 – July 1, 2022, Proceedings, Part II* (LNCS volume 13331), Cham (Zwitserland): Springer 2022, p. 291-310, DOI:10.1007/978-3-031-05581-2\_22.
- 7 Zie: B.J. Starmans, ‘10 Examples of Fake News from History’, *The Social Historian*, [www.thesocialhistorian.com/fake-news](http://www.thesocialhistorian.com/fake-news) (laatst



Spotprent uit 1802 over het koepokkenvaccin, zie: [www.wikiwand.com/nl/Edward\\_Jenner](http://www.wikiwand.com/nl/Edward_Jenner)

- geraadpleegd op 22 november 2023) en 'A brief history of Fake News', BBC, [www.bbc.co.uk/bitesize/articles/zwcgn9q](http://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/zwcgn9q) (laatst geraadpleegd op 22 november 2023).
- 8 Artikel in *de Volkskrant* op 17 december 2020 met viroloog Ab Osterhaus over complotdenkers, 'Viroloog Ab Osterhaus: "Ik heb een hekel aan mensen"', [www.volkskrant.nl/mensen/~b4e12b7f/](http://www.volkskrant.nl/mensen/~b4e12b7f/).
- 9 A. Gelfert, 'Fake News: A Definition', *Informal Logic* (38) 2018, afl. 1, p. 84-117.
- 10 G. Nimrod, 'Older audiences in the digital media environment', *Information, Communication & Society* (20) 2017, afl. 2, p. 233-249.
- 11 'Kabinet zet in op transparantie in strategie tegen desinformatie', *Rijksoverheid* 18 oktober 2019, [www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws/nieuws/2019/10/18/kabinet-zet-in-op-transparantie-in-strategie-tegen-desinformatie](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws/nieuws/2019/10/18/kabinet-zet-in-op-transparantie-in-strategie-tegen-desinformatie).
- 12 'Actielijnen tegengaan desinformatie', *Rijksoverheid* 8 oktober 2019, [www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws/documenten/kamerstukken/2019/10/18/actielijnen-tegengaan-desinformatie](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws/documenten/kamerstukken/2019/10/18/actielijnen-tegengaan-desinformatie).
- 13 'Desinformatie en nepnieuws: blij nieuwsgierig, blij kritisch' (video), *Rijksoverheid* 11 maart 2019, [www.rijksoverheid.nl/documenten/videos/2019/03/11/desinformatie-en-nepnieuws-blijf-nieuwsgierig-blijf-kritisch](http://www.rijksoverheid.nl/documenten/videos/2019/03/11/desinformatie-en-nepnieuws-blijf-nieuwsgierig-blijf-kritisch).
- 14 Door de EU des- of disinformatie genoemd.
- 15 'Tackling Disinformation, Foreign Information Manipulation & Interference', *EEAS* 27 oktober 2021, [www.eeas.europa.eu/eeas/tackling-disinformation-foreign-information-manipulation-interference\\_en](http://www.eeas.europa.eu/eeas/tackling-disinformation-foreign-information-manipulation-interference_en).

Hoewel nepnieuws dus al heel lang bestaat, is het door de opkomst van sociale media wel steeds gemakkelijker geworden nepnieuws te maken en te verspreiden. Daar komt nog bij dat journalisten, artsen en wetenschappers – van oudsher poortwachters voor betrouwbare informatie – steeds meer terrein verliezen.<sup>9</sup> De opkomst van socialemediaplatforms die traditionele media steeds meer verdringen, een fenomeen dat ook wel *media displacement* genoemd wordt,<sup>10</sup> leidt ertoe dat iedereen 24/7 ongefilterd informatie kan posten en lezen op bijvoorbeeld Facebook en X.

Wat kunnen we doen om nepnieuws te bestrijden? In dit artikel ga ik eerst in op de rol die de overheid hierin zou kunnen spelen. Daarna bespreek ik de inzet en mogelijke impact van juridische en technologische maatregelen. En ten slotte leg ik uit waarom een educatieve aanpak zo'n groot potentieel heeft als we nepnieuws succesvol willen aanpakken.

## 2 Overheidsmaatregelen tegen nepnieuws

De Nederlandse overheid is sinds 2019 op dit terrein steeds actiever geworden met een strategie, actielijnen en een campagne om nepnieuws te bestrijden. De strategie is erop gericht vanuit de overheid meer transparantie te bieden over de herkomst van informatie, zodat burgers zelf informatie op waarde kunnen schatten.<sup>11</sup> Dit streven ligt in lijn met de

educatieve aanpak ('mediawijsheid') die in paragraaf 4 besproken zal worden. De actielijnen omvatten preventie, versteviging van de informatiepositie en (zo nodig) reactie als er sprake is van 'desinformatie'.<sup>12</sup> Er wordt echter niet duidelijk gemaakt hoe de overheid 'desinformatie' definieert en wie er daarna op welke wijze bepaalt of er ook daadwerkelijk sprake is van desinformatie. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties lanceerde vervolgens de online bewustwordingscampagne 'Blijf nieuwsgierig. Blijf kritisch' om op die manier te proberen de mediawijsheid van burgers te bevorderen.<sup>13</sup>

**Hoewel nepnieuws al heel lang bestaat, is het door de opkomst van sociale media wel steeds gemakkelijker geworden nepnieuws te maken en te verspreiden**

Verder heeft ook de EU allerlei maatregelen genomen om nepnieuws<sup>14</sup> tegen te gaan: 'Since 2015 the European Union has set out and is actively implementing concrete measures to address disinformation, protect its democratic systems and public debates.'<sup>15</sup> En

in 2018 publiceerde de Europese Commissie de rapporten *A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation*<sup>16</sup> en *Bestrijding van online-desinformatie een Europese benadering*.<sup>17</sup> Bovendien werd er een actieplan tegen desinformatie gelanceerd waarin gesteld werd:

'Desinformatie is een probleem dat zich steeds verder ontwikkelt en democratische processen en maatschappelijke debatten makkelijk negatief kan beïnvloeden. De steeds negatievere gevolgen voor de samenleving in alle EU-landen vereisen een gecoördineerde, gezamenlijke en duurzame aanpak om het probleem tegen te gaan'.<sup>18</sup>

Bovendien is de EU-gedragscode tegen desinformatie in het leven geroepen:

'This code of principles is for organizations that regularly publish nonpartisan reports on the accuracy of statements by public figures, major institutions, and other widely circulated claims of interest to society. It is the result of consultations among fact-checkers from around the world and offers conscientious practitioners principles to aspire to in their everyday work'.<sup>19</sup>

Deze *code of principles* werd in 2019 positief geëvalueerd, maar er werd ook geconcludeerd:

'The main criticism of the Code relates to its self-regulatory nature, lack of uniformity of implementation – evidenced by the unevenness of progress made under the specific Pillar – monitoring, and lack of clarity around its scope and some of the key concepts'.<sup>20</sup>

Van de initiatieven door de Nederlandse overheid en de EU, hoe lovenswaardig ook, is helaas niet bekend in hoeverre deze ook daadwerkelijk effectief zijn, omdat er geen effectevaluaties gedaan zijn. Laten we daarom een kleine terreinverkenning doen naar het potentieel van aanvullende juridische en technologische maatregelen en een educatieve aanpak om nepnieuws te bestrijden.

### 3 Juridische en technologische maatregelen

#### *Juridische maatregelen*

De EU heeft in juni 2020 Facebook, Twitter en Google verplicht maandelijks verslag te doen van de strijd tegen nepnieuws op hun platforms.<sup>21</sup> Ook kondigde de EU in november 2017 de oprichting van de East StratCom Task Force aan om *cyber attacks* en *fake news* te bestrijden. Er werd toen een budget van 1,1 miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor de jaren 2018-2020, en een aantal initiatieven op dit terrein gelanceerd, waarin *Bestrijding van online-desinformatie een Europese benadering* (Europese Commissie, 2018) een belangrijke plaats inneemt. Zo pleitte de Europese Commissie in deze mededeling voor een 'snelle en doeltreffende reactie door onlineplatforms om gebruikers tegen desinformatie te bescher-

men' (p. 8-10), en 'een grotere verantwoordingsplicht voor onlineplatforms bevorderen' (p. 11-12). Dit leidde tot de toezegging van Facebook en Google om aan de slag te gaan met zelfregulering. Het is uiteraard de vraag in hoeverre de zelfregulering van dergelijke techplatforms effectief is. Onderzoek op dit terrein ontbreekt helaas nog.

Een andere vraag is of nepnieuws in Nederland eigenlijk wel verboden kan worden. Ollongren, destijds Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie, heeft het Instituut voor Informatierecht (IViR) van de Universiteit van Amsterdam in 2019 gevraagd onderzoek te doen naar huidige wet- en regelgeving tegen de verspreiding van desinformatie. Ze stelde toen:

'Onderdeel van het onderzoek is hoe burgers beschermd zijn tegen bewust misleidende informatie. Meer specifiek hoe burgers in het kader van de vrijheid van meningsuiting beschermd zijn tegen het verwijderen van content door internetdiensten. [...] De analyse van het IViR benadrukt dat het recht op vrijheid van meningsuiting zowel inhoudt dat de staat bepaalde beperkingen niet mag opleggen, als dat de staat positieve verplichtingen heeft om burgers in staat te stellen hun vrijheid van meningsuiting te kunnen uitoefenen. Het IViR concludeert dat het juridisch verbieden van bepaalde informatie alleen op grond van het feit dat informatie onjuist of misleidend is, zonder aanvullende eisen, moeilijk in overeenstemming te brengen is met de vrijheid van meningsuiting. Binnen het relevante juridisch kader krijgt de vrijheid van meningsuiting dan ook een bijzondere plek. Zo kwalificeert desinformatie in sommige gevallen als politieke uiting, geniet het als zodanig brede bescherming binnen de vrijheid van meningsuiting en mag het niet verwijderd worden'.<sup>22</sup>

Ten slotte is het van belang op te merken dat een rechter kan worden ingeschakeld om te bepalen of nieuws nep is of niet, maar dat er dan wel achter de feiten wordt aangelopen aangezien het al online circuleert, en het bovendien lang niet altijd gemakkelijk zal zijn voor de rechter de beslissing of nieuws als nep of echt beschouwd dient te worden aan de hand van welke criteria te motiveren.

### Fact-checking wordt vaak genoemd als oplossing voor het bestrijden van nepnieuws

#### *Technologische maatregelen*

Fact-checking wordt vaak genoemd als oplossing voor het bestrijden van nepnieuws, zoals bijvoorbeeld wordt gedaan door de *advisory board* en *assessors* van het International Fact-Checking Network van Poynter. In Nederland wordt dit gedaan door de nieuwscheckers van de Universiteit Leiden die als missie hebben

'om het publiek te helpen (online) nieuws en informatie op waarde te schatten. Dat doen we door twijfelachtige beweringen van publieke figuren (zoals

16 European Commission, *A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation*, Luxembourg: Publications Office of the European Union 2018, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ef4df8b-4cea-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en>.

17 Europese Commissie, COM(2018) 236 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018D0236&from=nl>.

18 'Actieplan tegen desinformatie', *EEAS* 2018 (factsheet), [www.eeas.europa.eu/node/54831\\_nl](http://www.eeas.europa.eu/node/54831_nl).

19 'Commit to transparency — sign up for the International Fact-Checking Network's code of principles', Poynter, <https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/> (laatst geraadpleegd op 22 november 2023); 'About', Poynter, <https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/know-more> (laatst geraadpleegd op 22 november 2023).

20 Zie p. 3 en 4 van het rapport: I. Plasilova (e.a.), *Study for the assessment of the implementation of the Code of Practice on Disinformation*, Brussel: European Commission 2020, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/study-assessment-implementation-code-practice-disinformation>.

21 F.Y. Chee, 'Facebook, Twitter, Google to report monthly on fake news fight, EU says', *Reuters* 10 juni 2020, [www.reuters.com/article/us-health-health-coronavirus-eu-disinfor-idUSKBN23H1EH/](http://www.reuters.com/article/us-health-health-coronavirus-eu-disinfor-idUSKBN23H1EH/).

22 Kamerstukken II 2019/20, 30821, nr. 2 (kamerbrief nieuwe ontwikkelingen beleidsinzet bescherming democratie tegen desinformatie). Voor meer informatie, zie: J. van Hoboken e.a., *Het juridisch kader voor de verspreiding van desinformatie via internetdiensten en de regulering van politieke advertenties*, Amsterdam: IViR/UvA 2019, [www.vivir.nl/publicaties/download/Rapport\\_desinformatie\\_december\\_2019.pdf](http://www.vivir.nl/publicaties/download/Rapport_desinformatie_december_2019.pdf).

23 De factcheckers van de Universiteit Leiden, <https://nieuwscheckers.nl/>.

24 Wikipedia Bot-beleid, [https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Bot\\_policy](https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Bot_policy).

25 Zie bijvoorbeeld: G. Pennycook & D.G. Rand, 'Assessing the Effect of "Disputed" Warnings and Source Salience on Perceptions of Fake News Accuracy', *Management Science* 2017, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=3035384](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3035384).

26 Een interessant alternatief zou Sourcer <https://getsourcer.com/nl> kunnen zijn, een tool waarmee de betrouwbaarheid van het nieuws gecheckt kan worden. Sourcer geeft achtergrondinformatie aan de gebruiker over de nieuwsbron, waarna de gebruiker zelf bepaalt die al dan niet te vertrouwen. Zie verder ook: UNESCO, *Guidance for generative AI in education and research*, Paris: UNESCO 2023.

- 27 Raad voor Cultuur, *Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuwe burgerschap*, Den Haag: Raad voor Cultuur 2005, p. 18. Zie ook [www.mediawijsheid.nl/veelgestelde-vraag/wat-is-mediawijsheid/](http://www.mediawijsheid.nl/veelgestelde-vraag/wat-is-mediawijsheid/). Zie verder ook S. Livingstone, 'Media literacy and the challenge of new information and communication technologies', *The communication review* (7) 2004, afl. 1, p. 3-14.
- 28 E.R. Lai, *Critical thinking: A literature review* (research report), Pearson juni 2011, p. 40-41.
- 29 Zie ook de website van het instituut Mediawijsheid.nl: [www.mediawijsheid.nl/nepnieuws/](http://www.mediawijsheid.nl/nepnieuws/).
- 30 M. Insights & M. Chapman, *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28*, Straatsburg: European Audiovisual Observatory 2016, <https://rm.coe.int/media-literacy-mapping-report-en-final-pdf/1680783500>; Netwerk Mediawijsheid, *Analyse desinformatie noden-aanbod België en Nederland*, 2023, <https://benedmo.eu/wp-content/uploads/2023/10/Analyse-desinformatie-noden-aanbod-Belgie-en-Nederland.pdf>; 'CML MediaLit Kit', CML, [www.medialit.org/cml-medialit-kit](http://www.medialit.org/cml-medialit-kit) (laatst geraadpleegd op 22 november 2023); Dumitru, Ivan & Loos 2022.
- 31 Kennisnet, *Monitor Jeugd en Media 2017*, Kennisnet 2017, [www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet/publicatie/jeugd\\_media/Kennisnet\\_Monitor\\_Jeugd\\_en\\_Media\\_2017.pdf](http://www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet/publicatie/jeugd_media/Kennisnet_Monitor_Jeugd_en_Media_2017.pdf).
- 32 E.F. Loos, D. Leu, D. & L. Ivan, "'Save The Pacific Northwest Tree Octopus": a hoax revisited. Or: how vulnerable are school children to Fake News?', *Information and Learning Science* (119) 2018, afl. 9/10, p. 514-528; M. Zijlmans, 'Onderzoek wijst uit dat basisschoolkinderen massaal massaal in nepnieuws trappen', *de Volkskrant* 14 november 2018, [www.volkskrant.nl/wetenschap/~bd5bfc97/](http://www.volkskrant.nl/wetenschap/~bd5bfc97/).
- 33 S. Wineburg, J. Breakstone, S. McGrew, M.D. Smith & T. Ortega, 'Lateral reading on the open Internet: A district-wide field study in high school government classes', *Journal of Educational Psychology* (114) 2022, afl. 5, p. 893.
- 34 C.-A.W. Axelsson, M. Guath & T. Nygren, 'Learning How to Separate Fake from Real News: Scalable Digital Tutorials Promoting Students' Civic Online Reasoning', *Future Internet* (13) 2021, afl. 3; S. McGrew, M. Smith, J. Breakstone, T. Ortega & A. Wineburg, 'Improving university students' web savvy: An intervention study', *British Journal of Educational Psychology* (89) 2019, afl. 3, p. 485-500.
- 35 Dumitru, Ivan & Loos 2022; E. Loos & L. Ivan, 'Using Media Literacy to Fight Digital Fake News in Later Life: A Mission Impossible?', in: Q. Gao & J. Zhou (red.), *Human Aspects of IT for the Aged Population. 9th International Conference, ITAP 2023, Held as Part of the 25th HCI International Conference, HCII 2023, Copenhagen, Denmark, July 23-28, 2023, Proceedings, Part I* (LNCS volume 14042), Cham (Zwitserland): Springer, p. 233-247.

politici) en (nieuws)media te factchecken, maar ook door het publiek aan te leren hoe zelf kritisch naar berichten te kijken. Zo proberen we de kwaliteit van het publieke debat te verbeteren!<sup>23</sup>

Gezien de hoeveelheid nieuws en de snelheid waarmee dat elke dag verspreid wordt, is het uiteraard ondoenlijk nieuws met de hand te fact-checken, zodat de hulp van op AI gebaseerde technologische instrumenten via algoritmen als ondersteuning kan worden ingeroepen. Zo gebruikt Wikipedia zowel *bots* als *human editors* om onjuistheden op de site te corrigeren.<sup>24</sup> Ook automatische nepnieuwsdetectie is een optie. Maar het is natuurlijk wel de vraag in hoeverre deze ook daadwerkelijk in staat is onjuist nieuws te identificeren, en of fact-checking wel effectief is. Onderzoek wijst uit dat waarschuwingen dat nieuws nep is lang niet altijd werken.<sup>25</sup> Kritische kanttekening hierbij is bovendien dat volstrekt transparant moet zijn wie de algoritmen hebben opgesteld en welke criteria zijn opgesteld om te bepalen wat waar is. In het algemeen geven AI-firma's hier geen inzicht in.<sup>26</sup>

**Hoe gaan studenten in het hoger onderwijs eigenlijk om met nepnieuws? Uit onderzoek blijkt dat zij moeite hebben om de betrouwbaarheid van digitale informatie in te schatten, maar uitgebreide programma's voor mediawijsheid, zoals die zijn ontwikkeld voor scholieren in het basis- en voortgezet onderwijs, bestaan voor hen niet**

#### 4 Pleidooi voor een educatieve aanpak

Uit het bovenstaande blijkt dat juridische en technologische maatregelen het nadeel hebben dat het de vraag is wie bepaalt welke criteria gebruikt kunnen worden om te bepalen of nieuws als nep of echt beschouwd dient te worden. Bovendien is het dan ook nog zo dat

de vrijheid van meningsuiting in gevaar zou kunnen komen als het verboden wordt bepaald nieuws te verspreiden, tenzij het duidelijk is dat de wet dit verbiedt uiteraard, bijvoorbeeld omdat de rechtsstaat in gevaar komt.

Het is belangrijk te beseffen dat losse technologische en juridische maatregelen geen nut hebben, als 'mediawijsheid'-maatregelen achterwege blijven. De Raad voor Cultuur definieert 'mediawijsheid' als volgt: 'Het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld.'<sup>27</sup> In dit geval gaat het er daarbij om dat burgers in staat zijn betrouwbare digitale informatie te kunnen vinden, evalueren en gebruiken. Uiteindelijk is het belangrijk burgers *critical thinking*<sup>28</sup> bij te brengen, zodat ze in staat zijn zelf kritisch te reflecteren op de betrouwbaarheid van digitaal nieuws. Belangrijke hulpmiddelen daarbij zijn onder andere het controleren van de afzender, het belang dat die heeft bij het verspreiden van het nieuws en het gebruiken van andere bronnen om de geloofwaardigheid kritisch te beoordelen.<sup>29</sup> Er zijn veel initiatieven op het gebied van mediawijsheid die kunnen worden ingezet om nepnieuws te bestrijden.<sup>30</sup> Dat dit geen overbodige luxe is, bleek uit de resultaten van een praktische toets die Kennisnet liet uitvoeren onder 10 tot 12- en 13 tot 18-jarige Nederlandse leerlingen. Het bleek dat velen van hen moeite hebben op internet te zoeken en informatie op waarde te schatten.<sup>31</sup> Aangezien kinderen in het basis-<sup>32</sup> en voortgezet onderwijs<sup>33</sup> moeite hebben om de betrouwbaarheid van digitale informatie in te schatten, is het dus belangrijk aan de hand van mediawijsheid te leren hoe om te gaan met nepnieuws. En hoe gaan studenten in het hoger onderwijs eigenlijk om met nepnieuws? Uit onderzoek blijkt dat ook zij moeite hebben om de betrouwbaarheid van digitale informatie in te schatten,<sup>34</sup> maar uitgebreide programma's voor mediawijsheid, zoals die zijn ontwikkeld voor scholieren in het basis- en voortgezet onderwijs, bestaan voor hen niet. Daarom is het van belang dat de overheid mediawijsheidstrainingen voor scholieren én studenten stimuleert. En hetzelfde geldt voor burgers die niet meer naar school gaan.<sup>35</sup> Omdat een educatieve aanpak waarin 'mediawijsheid' centraal staat tijd kost voordat deze vruchten afwerpt, is het van belang in elke levensfase hier steeds weer aandacht aan te besteden.